

تحلیل تماتیک مؤلفه‌های مرتکبین قلدری سایبری در دانش‌آموزان دبیرستانی: یک مطالعه کیفی استقرایی مبتنی بر متن

■ طاهره پژوهی^{*} ■ محمدعلی نادى^{**} ■ ایلناز سجادیان^{***}

چکیده:

هدف پژوهش حاضر، تحلیل تماتیک مؤلفه‌های مرتکبان قلدری سایبری در دانش‌آموزان دبیرستانی بود که می‌تواند به جریان پیشگیری و کاهش قلدری سایبری در دانش‌آموزان کمک کند. روش تحلیل مضمون به کاررفته در این مطالعه بر اساس روش تحلیل مضمون آتراید-استرلینگ است که در شناسایی مضامین به صورت استقرایی، مؤلفه‌های مرتکبین قلدری سایبری شناسایی و استخراج شدند. تحلیل مضمون، روشی برای شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی است. تحلیل مضمون به روش‌های متفاوتی انجام می‌شود. در این پژوهش از شبکه مضامین استفاده شد. روایی پژوهش با ممیزی کردن از سوی داور مورد تأیید قرار گرفت. برای محاسبه پایایی، کدگذاری با مطالعه سطر به سطر منابع منتخب و به صورت دستی انجام گرفت و سپس از روش هولستی استفاده شد. پس از مطالعه و انتخاب و کدگذاری متون مقالات مرتبط با مرتکبان قلدری سایبری، تعداد ۱۷ مضمون پایه‌ای از بخش‌های مختلف متون مقالات استخراج شد. از این مضامین پایه‌ای تعداد ۶ مضمون سازمان‌دهنده استخراج شدند. بر اساس نتایج حاصل از تحلیل تماتیک مؤلفه‌های مرتکبین قلدری سایبری استخراج شده، مدلی برای کاهش مرتکبین قلدری سایبری در دانش‌آموزان ارائه شد که این مدل مؤلفه‌ها را به شش گروه «قابلیت‌های فردی، همدلی، محیط خانواده، مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی، پرخاشگری و نگرش» دسته‌بندی کرد.

تحلیل تماتیک، مرتکبان قلدری سایبری، دانش‌آموزان دبیرستانی

کلید واژه‌ها:

■ تاریخ دریافت مقاله: ۹۸/۱۱/۲۱ ■ تاریخ شروع بررسی: ۹۹/۲/۱۳ ■ تاریخ پذیرش مقاله: ۹۹/۴/۳۱

* دانشجوی دکتری روان‌شناسی تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایرانt65335@gmail.com

** دانشیار گروه علوم تربیتی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران (نویسنده مسئول).....Mnadi@khuisf.ac.ir

*** دانشیار گروه روان‌شناسی بالینی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران.....i.i.sajjadian@khuisf.ac.ir

مقدمه و بیان مسئله

دوره نوجوانی به دلیل تغییر سریع رشدی و عاطفی، تأثیر مهمی در کیفیت زندگی فرد در دوره‌های بعدی رشد دارد. این تغییرات در بسیاری از موارد موجب بروز مشکلات ناسازگاری، رفتاری و هیجانی می‌شود (مری و زواج^۱، ۲۰۱۱). یکی از مشکلات سازگاری دوره نوجوانی قلدری^۲ است. توجه به پدیده قلدری در سطح جهانی اولین بار با پژوهش الویوس (به نقل از اسماعیل پور و هاشمی، ۱۳۹۵) در سال ۱۹۸۰ شروع شد. قلدری به عنوان رفتاری پرخاشگرانه و تکرارشونده تعریف شده است که فرد قلدر در برابر همسالان ضعیف‌تر صورت می‌دهد. به‌طور کلی، پدیده قلدری در دانش‌آموزان هنگامی رخ می‌دهد که دانش‌آموزان به دانش‌آموزان دیگری اعمالی منفی مانند فیزیکی و کلامی، و حالات دیگری مانند تبعیض، مسخره کردن یا محروم کردن فرد از گروه نشان می‌دهند (الویوس^۳، ۱۹۹۳).

در سال‌های اخیر با تغییر سبک زندگی افراد و ورود فناوری به زندگی، شیوه بروز قلدری نیز تغییر یافته است. در قرن ۲۱ افراد قلدر برای آزار رساندن و زورگویی نسبت به همسالانشان از شیوه‌های جدیدتری چون مزاحمت‌های تلفنی یا انتشار پیام‌ها و تصویرهای اینترنتی استفاده می‌کنند. این نوع اخیر قلدری تحت عنوان قلدری غیرسستی یا سایبری^۴ مصطلح است و برخلاف قلدری سنتی، بر ارتباط چهره‌به‌چهره بین قلدر و قربانی وابسته نیست (پاتچین و هیندیجا^۵، ۲۰۱۱). قلدری سایبری به عنوان پرخاشگری سایبری یا پرخاشگری الکترونیکی اطلاق می‌شود (پوماری و واود^۶، ۲۰۱۰) و نوعی قلدری است که با اعمال تهاجمی و با استفاده از فناوری‌های الکترونیکی به مرحله ظهور می‌رسد (استاکدل و همکاران^۷، ۲۰۱۵).

از نظر دلری و همکاران^۸ (۲۰۱۶) قلدری سایبری اقداماتی مانند اعمال موهن، به نمایش گذاشتن نظرات آزاردهنده، هک کردن یک حساب کاربری، افشا کردن اطلاعات شخصی دیگران بدون رضایت آنان، آزارگری و فرستادن پیام تهدیدآمیز را در برمی‌گیرد. همچنین، ابعاد تکرار در طی زمان و نبود توازن قدرت بین پرخاشگر و قربانی، به تعریف قلدری سایبری افزوده شده‌اند.

قلدری سایبری خصیصه‌های متمایز دارد مثلاً در هر فضایی خارج از کلاس می‌تواند روی دهد، مخاطبان بیشتری را در برمی‌گیرد، ادراکات از ناشناس بودن را افزایش می‌دهد، بیشتر غیرمستقیم است تا رو در رو و به همین دلیل می‌تواند موجب افزایش انفکاک اخلاقی شود (گودکس و جینی^۹، ۲۰۱۶).

منیستی و همکاران^{۱۰} (۲۰۱۲) دریافته‌اند، معیارهای قلدری سنتی مانند اراده و قصد و همچنین نبود تعادل قدرت بین فرد مرتکب‌شونده قلدری و قربانی، در قلدری سایبری نیز از ویژگی‌های اساسی هستند.

از نظر لونیرگو و همکاران (۲۰۱۵) قلدری سایبری به رفتارهای قلدرمانه‌ای مربوط می‌شود که از طریق وسایل الکترونیکی مثل گوشی‌های همراه، دستگاه‌های پیام‌رسان فوری، شبکه‌های اجتماعی، ایمیل، و وبسایت‌های شخصی قابل اعمال هستند. برخی اوقات قلدری سایبری ممکن است با گمنامی شخص پرخاشجو که مشخصه آن استفاده از شیوه‌های متعارف غیرمستقیم (مثل پرخاشگری‌های غیرمستقیم و غیرلفظی و بدون استفاده از رسانه‌های الکترونیک) است، با حمله هدف‌دار به قربانی که با پرخاشگری

مستقیم متعارف مشخص می‌شود، ترکیب شود. قلدری سایبری به غیر از این وسایل از آزار و اذیت لفظی نیز بهره می‌برد و ممکن است با اهداف عمدی بالا بردن طرد اجتماعی قربانی از گروه‌های همسال شروع شود و ادامه یابد. قلدری سایبری، همانند پرخاشگری رابطه‌ای که بدون وسایل الکترونیک اعمال می‌شود، غالباً با شایعه‌پراکنی و نشر اکاذیب علیه قربانی همراه است.

یکی از راه‌های جلوگیری از قلدری سایبری، شناسایی عوامل خطرزای روانی اجتماعی برای رفتار قلدری سایبری و ایجاد کمپین‌ها و برنامه‌های مداخله‌ای برای پرداختن به این موضوعات است. با وجود اینکه فناوری مزایای زیادی دارد (مثل ارتباط با دوستان و خانواده، و به دست آوردن اطلاعات)، یک عامل خطر برای نوجوانان محسوب می‌شود. در حال حاضر، بسیاری از دانش‌آموزان درگیر قلدری سایبری هستند. لذا تحلیل تماتیک مرتکبان قلدری سایبری در دانش‌آموزان می‌تواند عوامل پایه و تأثیرگذار در قلدری سایبری را شناسایی و با در دست داشتن چنین مؤلفه‌هایی، مرتکبان قلدری سایبری را در مدرسه‌ها شناسایی کند. همچنین، تاکنون هیچ مطالعه‌ای با روش تحلیل مضمون در زمینه شناسایی مؤلفه‌های قلدری سایبری در ایران انجام نگرفته است.

در پژوهش نویدیان (۱۳۹۴) با عنوان بررسی رابطه قلدری با خودکارآمدی اجتماعی و هیجانی در دانش‌آموزان پایه چهارم ابتدایی شهر مریوان با استفاده از روش نمونه‌گیری خوشه‌ای، یک مدرسه انتخاب شد و از سه کلاس پایه چهارم با استفاده از مقیاس از نظر رفتار قلدرانه، دو گروه بالا و پایین (هر گروه ۳۰ نفر) مشخص شدند و داده‌ها با استفاده از پرسش‌نامه خودکارآمدی اجتماعی و هیجانی مورس جمع‌آوری شدند. نتایج نشان داد، خودکارآمدی هیجانی و اجتماعی با رفتارهای قلدری رابطه معناداری در جهت منفی دارد. یعنی کسانی که از نظر خودکارآمدی اجتماعی و هیجانی نمرات پایین‌تری دارند، رفتارهای قلدری بیشتری نشان می‌دهند. اما این رابطه در مورد خودکارآمدی هیجانی معنادار و در مورد خودکارآمدی اجتماعی معنادار نیست؛ هر چند میانگین گروه قلدر پایین‌تر از گروه غیر قلدر است.

پژوهش همایون و بیرامی (۱۳۹۴) با عنوان بررسی رابطه همدلی و سازگاری با قلدری در دانش‌آموزان پسر دوره دبیرستان شهر تبریز انجام گرفت. نمونه‌ای شامل ۳۸۱ نفر به روش تصادفی خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب شد. برای تحلیل داده‌ها از ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون چندگانه هم‌زمان استفاده شد. نتایج حاصل نشان داد، همدلی و سازگاری با قلدری رابطه دارد. همچنین، مؤلفه‌های سازگاری و همدلی، قلدری دانش‌آموزان پسر را پیش‌بینی کرده است.

کریج و همکاران^{۱۱} (۲۰۲۰) دریافتند، دسترسی به رسانه‌های اجتماعی و استفاده گسترده از آن به فرصت‌های تازه‌ای برای قلدری سایبری بدل شده است. میزان وقتی که نوجوانان صرف رسانه‌های اجتماعی می‌کنند، میزان درگیری آن‌ها در استفاده مشکل‌آفرین و صحبت کردن با افراد غریبه در فضای آنلاین، هریک با قلدری سایبری رابطه دارد و نیازمند مداخلات پیشگیری جدی است. استفاده مشکل‌آفرین از رسانه‌های اجتماعی مهم‌ترین و جدی‌ترین تهدید در این زمینه عنوان می‌شود.

شاو و همکاران^{۱۲} (۲۰۱۹) تحقیقی دارند با عنوان: «آیا قلدری سایبری با بهزیستی، صرف‌نظر از قلدری سنتی، رابطه دارد یا خیر؟» آن‌ها بررسی کرده‌اند آیا حمایت اجتماعی و صرف وعده‌های غذایی با خانواده به ارتقای تاب‌آوری از طریق حمایت از نوجوانان در برابر پیامدهای هر دو نوع قلدری می‌انجامد یا خیر؟ داده‌های مربوط به ۵۲۸۶ نوجوانان در سنین یازده، سیزده و پانزده‌سالگی که در یک مطالعه بررسی سلامت رفتاری در سال ۲۰۱۸ در اسکاتلند شرکت کرده‌اند، تجزیه و تحلیل شده است. نتایج نشان داد، صرف‌کردن وعده‌های غذایی با خانواده می‌تواند تا حدی موجب افزایش تاب‌آوری در برابر قلدری سایبری شود. حمایت اجتماعی می‌تواند از رابطه قلدری با رفتار و حالات پاتولوژیک بکاهد، اما نمی‌تواند به محافظت در برابر پیامدهای قلدری، در رابطه با ابعاد مثبت‌تر بهزیستی، کمک کند. به‌تأویب، قابلیت حمایت اجتماعی مرتبط با مدرسه برای حفاظت در برابر قلدری می‌تواند خاص برایندهای مرتبط با مدرسه باشد تا مقیاس‌های کلی بهزیستی.

لیوازیویک و هام^{۱۳} (۲۰۱۹) نقش وضعیت اقتصادی، اجتماعی، خانواده، سبک فرزندپروری، روابط با همسالان و عوامل مربوط به مدرسه را در قلدری سایبری، با تأکید بر پیامدهای هیجانی، بررسی کرده‌اند. شرکت‌کنندگانی که مادرانی با سطح تحصیلات پایین‌تر، موفقیت تحصیلی پایین‌تر، رضایتمندی پایین‌تر از روابط خانوادگی، و روابط با همسالان و مدرسه، داشته‌اند، نیم‌رخ متوسط از قلدری را نشان داده‌اند. قربانی قلدری سایبری شدن و همچنین کیفیت پایین خانوادگی پیش‌بینی‌کننده‌ای قوی برای ارتکاب به قلدری سایبری بوده است.

لسی و همکاران^{۱۴} (۲۰۱۹) در مطالعه‌ای میزان شیوع عوامل خطرزا قلدری سنتی و سایبری را در دانش‌آموزان چینی در دوره راهنمایی و روابط بین قلدر و نشانگان روانی-بدنی را بررسی کرد. نتایج این‌گونه بود که عوامل خطرزای مربوط به قربانی یا مرتکب قلدری سایبری بودن نیز یکسان بوده است: جنسیت مذکر، تکرار پایه و داشتن روابط ضعیف با والدین. در قیاس با افراد غیرقربانی، قربانیان سنتی و قربانیان قلدری سایبری دست‌کم ۱/۵ بار بیشتر سردرد و مشکلات خواب را گزارش کرده‌اند؛ قربانیان قلدری سنتی ۱/۳ بار بیشتر و قربانیان قلدری سایبری ۱/۴ بار بیشتر شکم‌درد را گزارش کرده‌اند. پس مدرسه‌ها باید برای افزایش آگاهی در مورد قلدری، شناسایی قلدرها و قربانیان و به‌ویژه حمایت از نوجوانان آسیب‌پذیر، گام‌های لازم را بردارند.

در مطالعه پلید و همکاران^{۱۵} (۲۰۱۹) تأثیر باورهای هنجاری در مورد قلدری سایبری بر انتخاب پرخاشگری الکترونیک در سناریوهای همسال به همسال فرض بوده است. داده‌ها از ۱۰۹۷ دانش‌آموزان اسرائیلی و ۱۱۹۶ آمریکایی در پایه‌های پنجم و دهم گردآوری شده است که پرسش‌نامه‌های خودگزارشی را در مورد باورهای هنجاری در مورد قلدری سایبری، راهبردهای سایبری پرخاشگری، پرخاشگری‌های چهره به چهره کلامی و ارتباطی، و دسترسی به ابزارهای الکترونیک پر کرده‌اند. میزان دسترس به ابزارهای الکترونیک در هر دو دانش‌آموزان اسرائیلی و آمریکایی مشابه بوده است، اما میزان ارتکاب دانش‌آموزان

اسرائیلی به انواع پرخاشگری بیشتر از دانش‌آموزان آمریکایی بوده است. باورهای هنجاری در مورد قلدری سایبری رابطه‌ای مثبت با پرخاشگری‌های کلامی و ارتباطی داشته است. پس باورهای هنجاری در مورد قلدری سایبری می‌تواند پیش‌بین پرخاشگری سایبری، حتی در هنگام مدنظر قراردادن پایه تحصیلی، کشور، جنسیت، میزان دسترسی به ابزارهای الکترونیک و پرخاشگری‌های چهره به چهره و ارتباطی باشد. میزان راهبردهای پرخاشگری سایبری در بالاترین سطوح باورهای هنجاری به میزان بالاتری مشاهده شده است. پالمیتی، سرویدو، جاسپینا بارتلو و کاسلف^{۱۶} (۲۰۱۷) در تحقیقی با عنوان قلدری سایبری و عزت‌نفس، نمونه‌ای ۴۳۸ نفری از جوانان ایتالیایی را انتخاب کردند. اطلاعات از طریق خودگزارش‌دهی افراد و پرسش‌نامه عزت‌نفس جمع‌آوری شد. نتایج تحقیق نشان می‌دهد، بین قلدری سایبری (مرتکبین و قربانیان) با عزت‌نفس پایین رابطه وجود دارد. والدین در این میان می‌توانند از رفتار پرخاشگرانه در فرزندان خود پیشگیری کنند.

پژوهش بریور و کرسلک^{۱۷} (۲۰۱۵) با عنوان قلدری سایبری، عزت‌نفس، همدلی و تنهایی روی ۹۰ نفر از نوجوانان بریتانیایی انجام شد و آزمودنی‌ها پرسش‌نامه قلدری سایبری، مقیاس تنهایی، پرسش‌نامه همدلی تورنتو و پرسش‌نامه عزت‌نفس را کامل کردند. رگرسیون چند متغیره نشان می‌دهد، تنهایی، همدلی و عزت‌نفس سطح قلدری سایبری را (ارتکاب - قربانی) پیش‌بینی می‌کنند. عزت‌نفس یک پیش‌بین فردی مهم در قلدری سایبری (ارتکاب - قربانی) است. به طوری که کسانی که عزت‌نفس پایین دارند، مزاحمت سایبری را تجربه کرده‌اند. همدلی یک پیش‌بین فردی قابل توجه از مرتکبین قلدری سایبری است، به طوری که اگر همدلی کاهش یابد، ارتکاب به قلدری سایبری افزایش می‌یابد.

روش پژوهش

این پژوهش یک پژوهش کیفی است که با استفاده از تحلیل مضمون ۳۳ مقاله در ارتباط با قلدری سایبری در بازه زمانی ۲۰۰۹ تا ۲۰۱۷، به شناسایی مؤلفه‌های مرتکبین قلدری سایبری پرداخته و شبکه مضامین را برای آن پیشنهاد و ارائه داده است.

تحلیل مضمون، روشی برای شناخت، تحلیل و گزارش الگوهای موجود در داده‌های کیفی است. منظور از الگو مدلی است که از طریق نظم مفهومی داده‌ها به دست می‌آید. این روش فرایندی برای تحلیل داده‌ای متنی است و داده‌های پراکنده و متنوع را به داده‌ای غنی و تفضیلی تبدیل می‌کند (براون و کلارک^{۱۸}، ۲۰۰۶). به طور کلی، تحلیل مضمون روشی است برای: الف) دیدن مدت؛ ب) برداشت و درک مناسب از اطلاعات به ظاهر نامرتبط؛ ج) تحلیل اطلاعات کیفی؛ د) مشاهده نظام‌مند شخص، تعامل، گروه، موقعیت، سازمان یا فرهنگ؛ ه) تبدیل داده‌های کیفی به کمی (بویاتزیس^{۱۹}، ۱۹۹۸).

روش تحلیل مضمون به کاررفته در این مطالعه بر اساس روش تحلیل مضمون آتراید-استرلینگ^{۲۰} (۲۰۰۱) است که شناسایی مضامین را به صورت استقرایی^{۲۱} و بر اساس رویکرد مضامین فراگیر^{۲۲}، سازمان‌دهنده و

پایه انجام می‌دهد که بر جایگاه و نوع مضامین در شبکه مضامین مبتنی است. آتراید-استرلینگ (۲۰۰۱) بیان می‌کند، مضمون یا مضامین فراگیر، مضامین فوق‌العاده هماهنگی هستند شامل کنایه‌ها، استعاره‌ها و تشبیهات اصلی در داده‌ها به‌عنوان یک کل. یک مضمون فراگیر شبیه ادعایی در نتیجه یا اصل نهایی است و مجموعه گروهی از مضامین سازمان‌دهنده است که با هم یک استدلال، موقعیت یا حکم در مورد یک موضوع یا مسئله را ارائه می‌دهند. این مضامین سازمان‌دهنده، مضامین مرتبه میانی در جایگاه مضامین هستند که مضامین پایه را درون شاخه‌های موضوعات مشابه سازمان می‌دهند. نقش آن‌ها افزایش معنا و مفهوم مضمون گسترده‌ای است که چندین مضمون سازمان‌دهنده را متحد می‌کند. در نهایت، پایه‌ای‌ترین یا پایین‌ترین مرتبه مضامین، مضامین پایه هستند که به‌طور مستقیم از داده‌های متنی به دست می‌آیند و شبیه پشتوانه‌هایی هستند که باورهای موجود در اطراف یک مفهوم مرکزی را بیان می‌کنند و معنی می‌بخشند و مجموع چند مضمون پایه شبیه و مشترک با هم، یک مضمون سازمان‌دهنده است.

مطابق نظریه آتراید-استرلینگ (۲۰۰۱)، تحلیل مضمون برای ارائه شبکه و قالب مضامین^{۳۳} کمک بسیار مفیدی است. در واقع، شبکه مضامین شبیه تصویرهای وب یا شبکه‌هایی هستند که مضامین اصلی یا پایه را از بخش‌هایی در متن خلاصه می‌کنند و در نهایت سبب می‌شوند تحلیل مضمون با کمک آن انجام گیرد. این راهبرد، مطابق نظر آتراید-استرلینگ (۲۰۰۱)، یک روش مؤثر و عملی برای انجام تحلیل است و می‌تواند نظامی تئوری از داده‌های متنی به وجود آورد. همچنین، می‌تواند این داده‌های متنی را که وسیع و متنوع هستند، خلاصه کند و سبب راحتی اکتشاف داده‌های متنی و هر گام در فرایند تحلیل باشد و سازمان‌دهی تجزیه و تحلیل و ارائه آن را سهولت بخشد و به‌نوعی متن و همین‌طور الگوهای اساسی از متن به وجود آورد. در این مطالعه، پس از مرور دقیق تک‌تک منابع، بلافاصله بخش‌های دارای اطلاعات مورد نظر و مرتبط با سؤال پژوهش در هر منبع مشخص و سپس مکتوب شدند. در واقع، کدگذاری‌های اولیه به‌صورت تشریح متن، مرتبط با سؤال پژوهش در هر منبع، به بخش‌های مورد استفاده در چارچوب کدگذاری شده انجام شد. پس از آن، متون کدگذاری شده با دقت بازخوانی شدند و جملات و پاراگراف‌های به‌دست‌آمده از متون در هر منبع که کدگذاری اولیه شده بودند، به‌صورت خلاصه و محدود درآمدند. یعنی به مضامینی تبدیل شدند که می‌توانستند معرف بخش‌هایی از متن (همان جملات یا پاراگراف‌ها) باشند. پس از این مرحله، فهرست‌کردن، خوشه‌بندی و کدگذاری مجدد مضامین مرحله قبل صورت گرفت. در این مرحله، شماره و تعداد منابعی که در نهایت مضامین پایه از آن‌ها انتخاب شده بودند، مشخص و میزان فراوانی هر مضمون شمارش شد. سپس بر اساس هر چند مضمون پایه مرتبط با هم و قرارگرفتن آن‌ها در یک گروه، یک مضمون سازمان‌دهنده استخراج شد. مضامین جمع‌آوری شده به‌عنوان مضامین پایه در یک مضمون سازمان‌دهنده، در عین حالی که از لحاظ معنا و مفهوم با هم انسجام و هم‌خوانی داشتند، تمایزات واضح و مشخص هم داشتند. مضامین سازمان‌دهنده، تنظیم مجدد شدند تا در نهایت مدل نهایی به‌صورت (شبکه مضامین) مشخص شد. سپس این شبکه مضامین اصلاح و

پالایش نهایی (کشف و توصیف) شد. در تنظیم نهایی، ۱۷ مضمون پایه و ۶ مضمون سازمان‌دهنده استنتاج شدند.

با توجه به ماهیت تفسیری تحلیل مضمون، روایی و پایایی آن نیز مورد توجه قرار گرفت. برای سنجش روایی، ۹ داور با روش ممیزی کردن، آن را تأیید کردند. در این روش، محقق با توضیح در مورد چگونگی جمع‌آوری داده‌ها، چگونگی مشتق‌شدن مقوله‌ها و چگونگی اخذ تصمیم در طول پژوهش برای ممیزی و تأیید آن از طرف داور، قابلیت اطمینان نتایج پژوهش را افزایش می‌دهد. در پژوهش پیش رو، این کار توسط آگاهان کلیدی، در فرایندی مشاوره‌ای بین محقق و استادان انجام پذیرفت.

همچنین، برای محاسبه پایایی، کدگذاری با مطالعه سطر به سطر منابع منتخب و به صورت دستی توسط ۹ نفر انجام شد. بعد از اتمام کدگذاری، نتایج کدگذاری‌ها با یکدیگر مقایسه و طبق فرمول زیر از روش هولستی برای محاسبه پایایی استفاده شد:

$$PAO = 2M / (n + 1n^2)$$

$$2 \times 12 / (17 + 12) = 0.82$$

در این فرمول، PAO^{۳۳} به معنی درصد توافق مشاهده‌شده (ضریب پایایی)، M تعداد توافق در دو مرحله کدگذاری، n_۱ تعداد واحدهای کدگذاری شده در مرحله اول و n_۲ تعداد واحدهای کدگذاری شده در مرحله دوم است. این رقم میان صفر (هیچ توافق) تا یک (توافق کامل) متغیر است. پاسخ نتیجه محاسبه برای پژوهش حاضر که ۸۲ درصد محاسبه شد، نشان می‌دهد مضامین از پایایی (قابلیت اعتبار) بالایی برخوردارند.

■ یافته‌ها

سؤال پژوهش: مؤلفه‌های مرتکبین قلدری سایبری برای کاهش قلدری سایبری در دانش‌آموزان دبیرستانی کدام‌اند؟

سه گام اصلی تحلیل شبکه مضمونی شامل تجزیه متن، اکتشاف متن و سپس یکپارچه‌کردن اکتشاف‌هاست که در ادامه شرح آن‌ها آمده است:

۱. تحویل متن

در گام اول از تحلیل مضمون از متون اصلی، مضمون‌های پایه‌ای استخراج شده‌اند. در این پژوهش، متون اصلی که ۳۳ مقاله در حوزه قلدری سایبری بودند انتخاب و در قالب کدهایی سازمان‌دهی شدند. هر کدام از بخش‌های مقالات حاوی مضمونی است که با خواندن آن متن، به‌طور مستقیم به ذهن متبادر می‌شود. این مضامین که از متن اصلی استخراج شده‌اند، مضامین پایه‌ای نامیده می‌شوند. در این پژوهش تعداد ۱۷ مضمون پایه‌ای استخراج شد.

۲. تبدیل مضامین

پس از دست یافتن به مضامین پایه‌ای، مضامین سازمان‌دهنده و مضامین فراگیر، با توجه به مضامین پایه‌ای، انتزاع شده‌اند. در این مرحله سعی شده است با سازمان‌دهی مجدد مضامین اولیه یا همان مضامین پایه‌ای، به مضامین انتزاعی تری دست یابیم که ما را به مضمون‌های اصلی‌تر، فراگیرتر و مرکزی‌تر رهنمون کنند. در این مرحله تعداد ۶ مضمون سازمان‌دهنده استخراج شده است.

۳. کشف و توصیف شبکه مضامین

با بررسی و تحلیل مضامین مرتبط، ۶ مضمون سازمان‌دهنده استخراج شده است:

(الف) قابلیت‌های فردی؛ (ب) همدلی؛ (ج) محیط خانواده؛

(د) مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی؛ (ه) پرخاشگری؛ (و) نگرش.

در ادامه این مضامین توضیح داده می‌شوند.

۳-۱. مضمون سازمان‌دهنده قابلیت‌های فردی

مضمون سازمان‌دهنده قابلیت‌های فردی از ۴ مضمون پایه، تفریح و سرگرمی، احساس تنهایی، ارزیابی فرد از خودش و آسیب زدن و ضرر زدن به دیگری، تشکیل شده است. **تفریح و سرگرمی (لذت بردن از بدبیاری دیگران):** در ادبیات مربوط به قلدری سایبری، سرگرمی به عنوان لذت بردن و شوخی کردن با دیگران یا رهایی از بی‌حوصلگی تعریف شده است (کامپتون و همکاران^{۲۵}، ۲۰۱۴). بر اساس آمار سازمان ملی جوانان، بیش از ۴۴ درصد کاربران ایرانی با هدف تفریح و سرگرمی وارد فضای مجازی می‌شوند (حاجیلی، ۱۳۸۸). یکی از مضامین پایه دیگر احساس تنهایی است. نخستین مطلبی که به صورت مدون در مورد احساس تنهایی نوشته شد، مقاله زیلبورگ^{۲۶} در سال (۱۹۳۸) بود. میر و هاست تنهایی را به عنوان احساس ناراحتی از انزوا و طرد توسط دیگران تعریف کرده‌اند. سوی پژوهشگرانی که می‌خواسته‌اند بدانند آیا قلدرهای سایبری افرادی تنها و منزوی هستند، بارها نقش تنهایی در ارتکاب به قلدری سایبری را بررسی کرده‌اند (بروئر و کرسلاک^{۲۷}، ۲۰۱۵). نتایج نشان داد افراد قلدر سایبری افرادی تنها و منزوی هستند.

از مؤلفه‌های پایه‌ای دیگر، **عزت نفس** است. عزت نفس عبارت است از احساس ارزشمند بودن. این احساس از مجموع افکار، احساسات، عواطف و تجربه‌هایی سرچشمه می‌گیرد که در طول زندگی آموخته می‌شوند. عزت نفس بر پایه توانایی ما در ارزیابی دقیق از خود (شناخت خود) بنا شده است و نکته قابل توجه آن، پذیرش خود و ارج نهادن بی‌قید و شرط به خویش است. این بدان معناست که همه توانایی‌ها و محدودیت‌ها بخشی از وجود انسان هستند که باید آن‌ها را به شکل واقع‌بینانه‌ای بشناسیم و در عین حال، بدون هیچ قید و شرطی

خود را بپذیریم و ارزشمند بدانیم. عزت نفس تنها مختص انسان است و همه افراد، صرف نظر از سن، جنس، زمینه فرهنگی، جهت و نوع کاری که در زندگی دارند، نیازمند آن هستند. عزت نفس پایین یک عامل خطرزای بالقوه برای قلدری سایبری عنوان شده است (بایراکتار و همکاران^{۲۸}، ۲۰۱۴).

در مطالعات بیان شده است، قلدرهای سایبری به قلدری کردن در برابر مرتکبین قبلی قلدری سایبری پرداخته‌اند (دیهیو و همکاران^{۲۹}، ۲۰۰۸؛ کونینگ و همکاران^{۳۰}، ۲۰۱۰). به این معنا که افراد می‌خواسته‌اند از کسانی که قبلاً در حق آن‌ها قلدری کرده‌اند، انتقام بگیرند. انتقام‌جویی به‌عنوان انگیزه‌ای برای قلدری سایبری در مطالعات قبلی تأیید شده است (شاپکا و لا^{۳۱}، ۲۰۱۳).

۲-۳. مضمون سازمان‌دهنده همدلی

مضمون سازمان‌دهنده همدلی از دو مضمون پایه تشکیل شده است: درک احساسات دیگران؛ سهمیم شدن در حالات عاطفی دیگران.

یکی از مضامین پایه همدلی، همدلی شناختی است. همدلی شناختی به معنای درک و فهم احساس دیگری است. در واقع، مطرح شدن نظریه ذهن و فهم دیدگاه طرف مقابل است. همدلی شناختی مستلزم تأمل و ارزی عمیق‌تر است و افراد را به درک هیجانات دیگری و مدنظر قرار دادن آن‌ها قادر می‌کند و می‌تواند از تعاملات و ارتباطات راهبردی حمایت کند (دیسه تی و جکسون^{۳۲}، ۲۰۰۴).

همدلی عاطفی به معنای ارتباط عاطفی با دیگران و سهمیم شدن در حالات عاطفی آن‌ها است. همدلی عاطفی دارای ماهیتی خودجوش بوده و امکان جذب و نشان دادن شفقت را در پاسخ به حالات هیجانی دیگران ممکن می‌سازد (دیسه تی و جکسون، ۲۰۰۴).

۳-۳. مضمون سازمان‌دهنده محیط خانواده

مضمون سازمان‌دهنده محیط خانواده از دو مضمون پایه تشکیل شده است که عبارت‌اند از: پیوند عاطفی ضعیف و تنش بین اعضای خانواده.

پیوند ضعیف عاطفی افراد خانواده با هم، احتمال درگیر شدن در ارتکاب به قلدری سایبری را افزایش می‌دهد (یابرا و میتچل^{۳۳}، ۲۰۰۴). نزاع و درگیری خانوادگی، با ایجاد اخلاف در روابط اجتماعی، فضایی آکنده از بغض، کینه، نفرت، انزجار، عداوت و دشمنی را بین اعضای خانواده، اعم از زن و مرد و کوچک و بزرگ به وجود می‌آورد. مناقشات خانوادگی عامل قوی پیش‌بینی‌کننده خشونت جوانان، خشونت فیزیکی و قلدری است (هاوکیوز و همکاران^{۳۴}، ۲۰۰۰).

۳-۴. مضمون سازمان‌دهنده مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی

این مضمون سازمان‌دهنده از پنج مضمون پایه تشکیل شده است؛ از جمله: پذیرش فرد در جامعه؛ جلب توجه و محبوبیت ادراکی؛ محدودکردن و کنترل کردن افراد جامعه و گروه؛ نمایش دادن مهارت‌های فناوری؛ تعاملات دانش‌آموز با معلم.

ون در وال^{۳۵} (۲۰۰۴) در تعریفی دیگر، پذیرش اجتماعی را نبود مانع و مخالفت برای اجرای یک نظام تعریف کرده است. هوربی و گروتز پذیرش را نوعی تمایل یا پاسخ مثبت دادن به چیزی دانسته‌اند (به نقل از ظروفی، ۱۳۹۴).

پژوهش‌ها نشان می‌دهند، شبکه‌های اجتماعی بهشت افرادی هستند که دچار اختلال شخصیت خودشیفتگی هستند یا حداقل میل زیاد به محبوبیت دارند. زیرا آن‌ها می‌توانند بدون داشتن روابط دوستانه واقعی، تعداد زیادی رابطه موهوم و تخیلی برای خود دست‌وپا کنند. بنابراین، شبکه‌های اجتماعی مجازی توهم محبوبیت را، صرفاً بر اساس کمیت تعداد دوستان، برای فرد به وجود می‌آورند.

در یک مطالعه کیفی درباره دانشجویان کالج، از پرخاشگری آنلاین برای دستیابی به کنترل اجتماعی، به دست آوردن منابع اجتماعی با ارزش و سرگرمی استفاده شده است (رافرتی و وندر ون^{۳۶}، ۲۰۱۴). کنترل‌گران همیشه برای انجام امور راهی و پاسخی دارند. چه روش کنترل‌گريشان آشکار باشد یا نه، همه چیز باید آن‌طور که آن‌ها می‌خواهند انجام شود.

منظور این است که مهارت‌های فنی و قدرت فنی خود را به نمایش بگذارد (ونده بوش و ون کلامپیت^{۳۷}، ۲۰۰۸). فناوری اطلاعات واسطه‌ای است که امکان بیان طیف گسترده‌ای از اطلاعات، اندیشه‌ها، مفاهیم و پیام‌ها را فراهم می‌کند.

هر چه دانش‌آموزان با معلمان خود تعاملات مثبت‌تری داشته باشند، و اعتماد و احساس دوستی و صمیمیت بیشتری نسبت به آنان احساس کنند، از بروز رفتار ناسازگارانه قلدری، به‌ویژه شکل سایبری و غیر سنتی آن، بیشتر کاسته خواهد شد (بیرامی و همکاران، ۱۳۹۱).

۳-۵. مضمون سازمان‌دهنده پرخاشگری

این مضمون سازمان‌دهنده از دو مضمون پایه تشکیل شده است: رفتاری تکانشی و

ناآگاهانه؛ اقدامات خودجوش و آگاهانه.

پرخاشگری واکنشی اشاره دارد به اقدامات انجام‌شده در حالات عاطفی منفی، همانند خشم و ناکامی، یا در پاسخ به تحریک. برکوویتز^{۳۸} (۱۹۸۸) بیان کرده است، این نوع از پرخاشگری را می‌توان با استفاده از مدل ناکامی - پرخاشگری تشریح کرد که بیان می‌کند وجود یک مانع بر سر دستیابی به هدف، به ناکامی و در تعاقب آن به پرخاشگری می‌انجامد. پرخاشگری واکنشی نوعاً رفتاری ناآگاهانه در نظر گرفته می‌شود (داج و کویی^{۳۹}، ۱۹۸۷؛ داج، ۱۹۹۱).

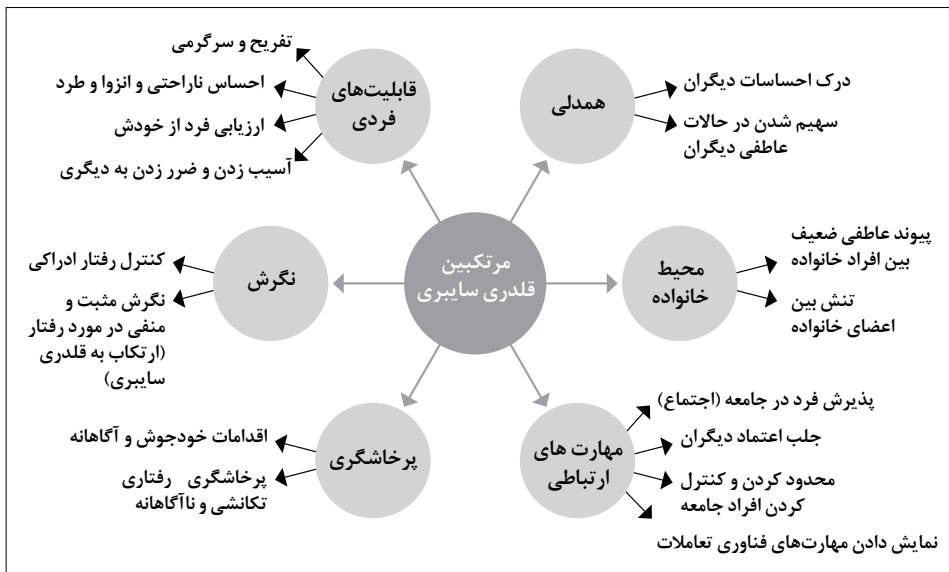
به پرخاشگری کنشی نوعاً به‌عنوان اقداماتی خودجوش نگریسته می‌شود که آگاهانه صورت می‌یابند (رونشن و همکاران^۴، ۲۰۱۷). پرخاشگری کنشی با سوء مصرف مواد، جرائم و تجربه‌های جنسی رابطه قوی تری دارد. این یافته‌ها با یافته‌های قبلی همسو و هم‌جهت است. همچنین، همبستگی منفی با روان‌نژندی، نبود رابطه با هیجانات مثبت و رابطه معنادار منفی با مشکلات رفتاری را نشان داد.

۳-۶. مضمون سازمان‌دهنده نگرش از مضمون‌های پایه تشکیل شده است، از جمله نگرش مثبت و منفی فرد در مورد رفتار قلدری سایبری، و توانمندی فرد برای درگیری در یک رفتار.

نگرش‌ها به نحوه ارزیابی مثبت یا منفی افراد راجع به رفتارها مربوط می‌شود (آزجن^۴، ۱۹۸۵). به نظر الویوس (۱۹۹۳) افراد قلدر غالباً نگرش‌های مثبت تری نسبت به خشونت‌ورزی و همدلی پایین تری نسبت به قربانیان دارند.

کنترل رفتاری ادراکی به توانمندی فرد برای درگیری در یک رفتار اشاره دارد (درجه احساس فرد در این باره که انجام‌دادن یا انجام‌ندادن رفتار تا چه حد تحت کنترل ارادی وی است و به وسیله دو عامل اعتقادات کنترلی و توانمندی درک شده توصیف می‌شود) (آزجن، ۱۹۹۱؛ به نقل از تریکلو^۴، ۲۰۱۵).

شبکه مضامین مربوط به مرتکبین قلدری سایبری در شکل ۱ نشان داده شده است.

شکل ۱. شبکه مضامین مربوط به مرتکبین قلدری سایبری

■ بحث و نتیجه‌گیری ■

این پژوهش با هدف شناسایی مؤلفه‌های مرتکبین قلدری سایبری در دانش‌آموزان با استفاده از تحلیل مضمون ۳۳ مقاله در حوزه قلدری سایبری انجام شد. پس از مطالعه و انتخاب و کدگذاری متون مرتبط به قلدری سایبری، تعداد ۱۷ مضمون پایه از بخش‌های مختلف متون استخراج شدند. از این مضامین پایه، تعداد ۶ مضمون سازمان‌دهنده استخراج شدند. در این پژوهش، مؤلفه‌های قلدری سایبری و شبکه مضامین مشخص شدند. یکی از مضامین سازمان‌دهنده قلدری سایبری قابلیت‌های فردی تشخیص داده شد که شامل این موارد است: تفریح و سرگرمی، احساس ناراحتی و انزوا، ارزیابی فرد از خودش و آسیب و ضررزدن به دیگری. بر اساس آمار سازمان ملی جوانان، بیش از ۴۴ درصد کاربران ایرانی با هدف تفریح و سرگرمی وارد فضای مجازی می‌شوند (حاجیلی، ۱۳۸۸). در تبیین آن می‌توان گفت، مدیریت و کنترل هیجانی در نوجوانان می‌تواند حائز یک نقش حمایتی باشد، زیرا غالباً قلدرها از مشاهده آسیب‌پذیری و واکنش‌های هیجانی مشهود در قربانیانشان، لذت می‌برند.

پژوهش بروئر و کرسلاکه^{۴۳} (۲۰۱۵) نشان داده است، قلدرهای سایبری افرادی تنها و منزوی هستند. از نظر ویس، تنهایی به دو صورت است: تنهایی هیجانی و تنهایی اجتماعی. تنهایی هیجانی از نبود همبستگی صمیمی و نزدیک با اشخاص دیگر به وجود می‌آید و باعث پیداشدن احساساتی همچون تهی‌بودن و اضطراب می‌شود. درحالی‌که تنهایی اجتماعی از نبود یک شبکه ارتباطی ناشی می‌شود که در آن فرد بخشی از یک گروه دوستانه است که علاقه‌ها و فعالیت‌های مشترک دارند و باعث احساساتی همچون ملامت، بی‌هدفی و در حاشیه‌بودن می‌شود (ویس^{۴۴}، ۱۹۷۳). همچنین، پژوهش کامپتون و همکاران (۲۰۱۴)؛ یامان و پکر^{۴۵} (۲۰۱۲)؛ ژو و همکاران^{۴۶} (۲۰۱۳)، نشان داده است که فرد مرتکب قلدری سایبری به‌طور ساده برای غلبه‌کردن بر احساس تنهایی‌اش، به قلدری‌کردن سایبری می‌پردازد.

بایراکتار و همکاران^{۴۷} (۲۰۱۴) عزت‌نفس پایین را یک عامل خطرزای بالقوه برای قلدری سایبری عنوان کرده‌اند. درک احساسات دیگران و سهیم شدن در حالات عاطفی دیگران زیرمجموعه مضمون سازمان‌دهنده همدلی هستند. در تحقیقی که در اسپانیا انجام شده است، مشخص شده است که همدلی یکی از مهم‌ترین عوامل در تشریح قلدری و قلدری سایبری در کنار عواملی مانند جو مدرسه، سطح کنترل بر اطلاعات فردی آنلاین و استفاده سوء از اینترنت بوده است (کاساس، دل ری و

اورنگا-روئیز^{۴۸}، ۲۰۱۳).

مضمون سازمان‌دهنده دیگر، محیط خانواده است. پیوند ضعیف عاطفی افراد خانواده با هم احتمال درگیر شدن در ارتکاب قلدری سایبری را افزایش می‌دهد (یابرا و میتچل، ۲۰۰۴). خشونت و نزاع از جمله موضوعاتی هستند که در فرهنگ بعضی از هم‌وطنان، شاخص قدرت یا دفاع از منزلت اجتماعی و فرهنگی و حیثیت خانوادگی‌شان محسوب می‌شود. مناقشات خانوادگی عامل قوی پیش‌بینی‌کننده خشونت جوانان، خشونت فیزیکی و قلدری است (هاوکینز و همکاران، ۲۰۰۰).

موضوع اجتماعی شدن و توانایی تعامل با دیگران در همه مراحل زندگی اهمیت بسیار دارد. دانشمندان مهارت‌های اجتماعی را این‌گونه تعریف می‌کنند: رفتارهای اکتسابی جامعه‌پسندی که فرد را قادر می‌سازد آن‌گونه با دیگران در تعامل باشد که احتمال بروز رفتارهای مثبت آنان را بیشتر کند و از واکنش‌های منفی آن‌ها اجتناب ورزد (بهمن زادگان و همکاران، ۱۳۸۹). فودی و همکاران (۲۰۱۷) مهارت فنی فرد قلدر را یکی از ویژگی‌های مرتکبین قلدری سایبری در نظر گرفته‌اند. وج و همکاران (۲۰۱۶) عزت‌نفس، جلب توجه و محبوبیت ادراکی را از ویژگی‌های مرتکبین قلدری سایبری دانسته‌اند.

نگرش‌ها به نحوه ارزیابی مثبت یا منفی افراد راجع به رفتارها مربوط می‌شوند (آزجن، ۱۹۸۵). به نظر الویوس (۱۹۹۳)، افراد قلدر غالباً نگرش‌های مثبت‌تری نسبت به خشونت‌ورزی و همدلی پایین‌تری نسبت به قربانیان دارند.

مضامین استخراج شده، با یافته‌های سایر پژوهش‌های مرتبط که در پیشینه پژوهش ذکر شدند، همسویی نشان دادند. با توجه به مؤلفه‌های استخراج شده و شبکه مضامین می‌توان این‌گونه نتیجه گرفت که برای پیشگیری از ارتکاب قلدری سایبری، توجه هم‌زمان به مؤلفه‌های مربوط به قابلیت‌های فردی، همدلی، محیط خانوادگی، ارتباطات اجتماعی، پرخاشگری و نگرش اهمیت ویژه دارد و باید مورد توجه قرار گیرد.

پیشنهاد می‌شود، همایش‌ها و کارگاه‌هایی برای اولیای مدرسه برگزار شود و اولیا در مورد علائم قلدری سایبری به دانش‌آموزان اطلاعات بدهند و از آن‌ها بخواهند در صورت مشاهده قلدری سایبری در مدرسه، به مشاور و مسئولان مدرسه مراجعه کنند. همچنین، در صورت حمایت‌های مالی، مدرسه‌ها می‌توانند کلاس‌هایی در این باره برای والدین دانش‌آموزان برگزار کنند.

پیشنهاد پژوهشگر برای پژوهش‌های آینده، انجام تحقیق و بررسی در زمینه قربانیان قلدری سایبری و نمونه‌ای بزرگ‌تر از این جامعه است.

منابع

- اسماعیل پور، فاروق و هاشمی، تورج. (۱۳۹۵). نقش سبک‌های فرزندپروری ادراک‌شده (مستبدانه، مقتدرانه، بی‌اعتنا و سهل‌گیرانه) در قلدری سایبری. مقاله ارائه‌شده در سومین کنفرانس بین‌المللی نوآوری‌های اخیر در روان‌شناسی و مشاوره، ۱۹ آذر، تهران.
- بهمن‌زادگان جهرمی، مرضیه، یارمحمدیان، احمد و موسوی، حسین. (۱۳۸۹). بررسی اثربخشی آموزش مهارت‌های اجتماعی بر رفتارهای اوتیستیک و رشد اجتماع کودکان مبتلا به اختلال اوتیسم. یافته‌های نو در روان‌شناسی، ۳(۹)، ۸۱-۹۵.
- بیرامی، منصور، هاشمی، تورج، فتحی آذر، اسکندر و علائی، پروانه. (۱۳۹۱). قلدری سنتی و سایبری در نوجوانان دختر مدارس راهنمایی: نقش کیفیت ارتباط معلم دانش‌آموز. روان‌شناسی تربیتی، ۸(۲۶)، ۱۵۱-۱۷۸.
- حاجیلی، محمود. (۱۳۸۸). وضعیت فناوری ارتباطات در حوزه جوانان. تهران: دبیرخانه شورای عالی اطلاع‌رسانی.
- ظروفی، مجید. (۱۳۹۲). بررسی رابطه پذیرش اجتماعی با مهارت‌های اجتماعی بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی شبستر. مطالعات جامعه‌شناسی، ۵(۱۹)، ۹۱-۱۱۰.
- نویدیان، انور. (۱۳۹۴). بررسی رابطه قلدری با خودکارآمدی اجتماعی و هیجانی در دانش‌آموزان ابتدایی. مقاله ارائه‌شده در اولین همایش علمی پژوهشی روان‌شناسی، علوم تربیتی و آسیب‌شناسی جامعه، کرمان.
- همایون، سمیه و بیرامی، منصور. (۱۳۹۴). بررسی رابطه همدمی و سازگاری با قلدری در دانش‌آموزان پسر مقطع دبیرستان شهر تبریز. مقاله ارائه‌شده در چهارمین کنفرانس بین‌المللی روان‌شناسی و علوم رفتاری، تهران.
- Attride-Stirling, J. (2001). Thematic networks: an analytic tool for qualitative research. *Sage Journal Qualitative Research*, 1(3), 385-405.
- Ajzen, I. (1985). From intentions to actions: A theory of planned behavior. In J. Kuhl & J. Beckman (Eds.), *Action-control: From cognition to behavior* (pp. 11-39). Heidelberg: Springer
- Bayraktar, F., Machackova, H., Dedkova, L., & Cerna, A. (2014). Cyber bullying: The discriminant factors among cyber bullies, cyber victims, and cyber bully-victims in Czech adolescent sample. *Journal of Interpersonal Violence*, 30(18), 3192-3216.
- Boyatzis, R. E. (1998). *Transforming Qualitative Information: Thematic Analysis and Code Development*. London: SAGE Publications.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Brewer, G., Kerlake, J. (2015). Cyber bullying self esteem empathy and loneliness. *Computers in human behavior*, 48(7), 255-260.
- Casas, J.A., Del Rey, R., & Ortega-Ruiz, R. (2013). Bullying and cyberbullying: Convergent and divergent predictor variables. *Computers in Human Behavior*, 29(3), 580-587.
- Cassidy, W., Jackson, M., Brown, K. (2009). Sticks and stones can break my bones, but how can pixels hurt me? Students' experiences with cyber-bullying. *Sch Psychol Int*, 30(4), 383-402.
- Compton, L., Campbell, M. A., & Mergler, A. (2014). Teacher, parent and student perceptions of the motives of cyberbullies. *Social Psychology of Education*, 17(1), 383-400.
- Craig, W., Boniel-Nissim, M., King, N., Walsh, S.D., Boer, M., Donnelly, P.D., Harel-Fisch, Y., Malinowska-Ciešlik, M., de Matos, M.G., Cosma, A., Eijnden, R.V.D., Vieno, A., Elgar, F.J., Elgar, M., Bjereld, Y., Pickett, W. (2020). Social Media Use and Cyber-Bullying: A Cross-National Analysis of Young People in 42 Countries. *Journal of Adolescent Health*, 66(6), 100-108.
- Decety, J., & Jackson, P.L. (2004). The functional architecture of human empathy. *Behavioral and Cognitive Neuroscience Reviews*, 3(2), 71-100.
- DeHue, F., Bolman, C. & Völlink, T. (2008). Cyber bullying: Youngsters' experiences and parental perception. *CyberPsychology & Behavior*, 11(2), 217-223.
- Del Rey, R., Casas, J. & Ortega, R. (2016). Impact of the ConRed Program on Different Cyber bullying Roles. *Aggressive Behavior*, 42(2), 123-135.

- Dodge. K & Coie. J. (1987). Social-information processing factors in reactive and proactive aggression in children's peer groups. *Journal of Personality and Social Psychology*, 53(6), 1146–1158.
- Foody.M., Samara.M., Asam.A.E.L., Moesi.H & Khattab.A. (2017). a review of cyber bullying legislation in Qatar: Considerations for policymakers and educators. *International Journal of Law and Psychiatry*, 50(1), 45-51.
- Guadix.M.J & Gini.J. (2016). Individual and class justification of cyber bullying and cyber bullying perpetration: A longitudinal analysis among adolescents. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 44(3), 81-89.
- Hawkins. J.D., Herrenkohl. T.I., Farrington. D.P., Brewer. D., Catalano. R. F., Harachi. T. W & Cothorn. L. (2000). *Predictors of youth violence*. Washington, DC: The Office of Juvenile Justice and Delinquency Prevention—Juvenile Justice Bulletin.
- König. A., Gollwitzer. M & Steffen. G. (2010). Cyber bullying as an act of revenge? *Australian Journal of Guidance and Counseling*, 20(2), 210-224.
- Li, j., Mahamadou Sidibe,A., Shen,X & Hesketh,T. (2019). Incidence, risk factors and psychosomatic symptoms for traditional bullying and cyber bullying in Chinese adolescents. *Children and Youth Services Review*, 107(12), 104511.
- Livazovi.G & Ham,E. (2019). Cyber bullying and emotional distress in adolescents: the importance offamily, peers and school. *Heliyon*, 5(6), E01992.
- Menesini. E., Nocentini. A., Palladino. B. E., Frisén. A., Berne. S., Ortega-Ruiz,R., Calmaestra.J., Scheithauer.H., Schultze-Krumbholz.A., Luik,P., Naruskov,K., Blaya.C., Berthaud.J & Smith,P. (2012). Cyberbullying definition among adolescents: A comparison across six European countries Cyber psychol. *Behavr Soc Newv*, 15(9), 455–463.
- Murray, C. H. & Zvoch, K. (2011). Teacher- student Relationships among Behaviorally Atrisk African American Youth from Law- Income Backgrounds: Student Perceptions, Teacher Perceotions, and Socioemotional Adjustment Correlayes. *Emotional and Behavioral Disorders*, 19(1), 41-54.
- Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Malden, MA: Blackwell Publishing.
- Palermiti. A.L., Servidio. R., Giuseppina Bartolo. M & Coslf stabile. A. (2017).Cyber bullying and self esteem. An Italian study. *Computers in human.behavior*, 69(4), 36-14.
- Patchin. J.W & Hinduja. S. (2011). Traditional and nontraditional bullying among youth: A Test of General StrainTheory. *Youth & Society*, 43(2), 727-751.
- Peled.Y., Medvin.M.B., Pieterse.E & Domanski.L. (2019). Normative beliefs about cyber bullying: comparisons of Israeli andU.S. *Heliyon*, 5(12), e03048.
- Pomari. C. D & Wood. J. (2010), Peer and cyber aggression in secondary school students: The role of moral disengagement, hostile attribution bias, and outcome expectancies. *Aggressive Behavior*, 36(2), 81–94.
- Rafferty. R & Vander Ven. T. (2014). I hate everything about you: A qualitative examination of cyber bullying and on-line aggression in acollege sample. *Deviant Behavior*, 35(5), 364–377.
- Runions.K.C., Bak.M, & Shaw.T. (2017). Disentangling Functions of Online Aggression: The Cyber-Aggression Typology Questionnaire (CATQ). *Aggressive Behavior*, 43(1), 74–84.
- Shapka, J. D., & Law, D. M. (2013). Does one size fit all? Ethnic differences in parenting behaviors and motivations for adolescent engagement in cyber bullying. *Journal of Youth andAdolescence*, 42(10), 723-738.
- Shaw.R.J., Currie.D.B., Smith.G.H., Brown.J., Smith.D.J, & Inchley.J.C. (2019). Do social support and eating family meals together play a role in promoting resilience to bullying and cyber bullying in Scottish school children? *SSM - Population HealthI*, 4(9), 100485.
- Smith. PK., Mahdavi. J., Carvalho. M., Fisher. S., Russel. S & Tippett. N. (2008) Cyberbullying: its nature and impact in secondary schoolpupils. *J Child Psychol Psychiatr* 49(4), 376–384.
- Stockdale, L. A., Coyne, S. M., Nelson, D.A. & Erickson, D. H. (2015). Borderline personality disorder features, jealousy, and cyber bullying in adolescence. *Personality and Individual Differences*, 83(12), 148-153.

- Tanrikulu. G. (2015). *The Relationships Between cyber Bullying Perpetration Motives And Personality Traits: Testing Uses And Gratification Theory* (Doctoral Dissertation). Department of Educational Sciences. Türker
- Tokunaga R.S. (2010) following you home from school: a critical review and synthesis of research on cyber bullying victimization. *Compute Hum Behav*, 26(3), 277–287.
- Vandebosch. H & Van Cleemput. K. (2008). Defining cyber bullying: A qualitative research into perceptions of youngsters. *Cyber psychology & Behavior*, 11(4), 499-503.
- Weiss. R. S. (1973). *Loneliness: The experience of emotional and social isolation*. Cambridge, MA: The MIT.
- Wegge. D., Vandebosch. H., Eggermont. S & Pabian. S. (2016). Popularity through online harm: the longitudinal associations between cyber bullying and soci-ometric status in early adolescence. *The Journal of Early Adolescence*, 36(1), 86e107.
- Yaman. E & Peker. A. (2012). Ergenlerin Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyete Gelişkin Algıları [The perceptions of adolescents about cyber bullying and cyber victimization]. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(3), 819,833.
- Ybarra. M.L & Mitchell. K.J. (2004). Online aggressor/targets, aggressors, and targets: a comparison of associated youth characteristics. *J Child Psychol Psychiatry*, 45(7), 1308–1316.
- Zhou, Z., Tang, H., Tian, Y., Wei, H., Zhang, F., & Morrison, C. M. (2013). Cyber bullying and its risk factors among Chinese high school students. *School Psychology International*, 34(6), 630-647.

پی‌نوشت‌ها

1. Murray & Zvoch 2. bullying 3. Olweus 4. cyber bullying 5. Patchin & Hinduja 6. Pomari & Wood 7. Stockdale, Coyne, Nelson & Erickson 8. Del Rey, Casas & Ortega 9. Guadix & Gini 10. Menesini 11. Craig, Boniel-Nissim, King & al 12. Shaw, Currie, Smith, Brown, Smith & Inchley 13. Livazovi & Ham 14. Li, Mahamadou Sidibe, Shen & Hesketh. 15. Peled, Medvin, Pieterse & Domanski 16. Palermi, Servidio, Giuseppina Bartolo & Coslf
estabile 17. Brewer & Kerslake 18. Braun & clarke 19. Boyatzis 20. Attride-sterling 21. Data-Driven 22. global -theams 23. Themes template	25. Compton, Campbel & Mergle 26. zilboorg 27. Brewer & Kerslake 28. Bayraktar, Machackova, Dedkova & Cerna 29. Dehue, Bolman & Vollink 30. König, Gollwitzer & Steffgen 31. Shapka & Law 32. Decety & Jackson 33. Ybarra & Mitchell 34. Hawkins, Herrenkohl & Farrington 35. Vander Wal 36. Rafferty & Vander Ven 37. Vandebosch & Van Cleemput 38. Berkowitz 39. Dodge & Coie 40. Runions, Bak & Shaw 41. Ajzen 42. Tanrikulu 43. Brewer & Kerslake 44. Weiss 45. Yaman & Peker 46. Zhou, Tang, Tian, Wei, Zhang & Morrison 47. Bayraktar, Machackova, Dedkova & Cerna 48. Casas, Del Rey, & Ortega-Ruiz

۲۴. ضریب هولستی شبکه مضامین